

Igor Zidić

MATICA HRVATSKA DANAS I SUTRA

---

*Govor predsjednika Matice hrvatske
na Glavnoj skupštini u Istarskoj sabornici
u Poreču, 14. lipnja 2008.*

MATICA HRVATSKA
Zagreb 2008

*Dame i gospodo, časni i dragi gosti, poštovani
članovi i zastupnici Matice hrvatske,*

Dok zasjedamo u ovoj lijepoj i znamenitoj Istarskoj sabornici, koja pamti mnoge mile i nemile prošle dane i u kojoj je Matko Laginja, istarski rodoljub i pravni znalac, pučki pisac i narodni tribun, potonji ban Hrvatske i Slavonije, održao – prije sto dvadeset i pet godina – nakon nekoliko uvodnih talijanskih rečenica, svoj dalekosežan pravaški govor na hrvatskom jeziku, govor koji je trgnuo Istru oda sna i odjeknuo diljem Hrvatske, pada mi na pamet ulomak teksta koji on citira, a koji su, 15. siječnja 1849, potpisali i objavili Ivan Krstitelj Pločić, Frano Cerčić i Virgil Peršić, odgovarajući na neke zlobne *trieštinske* provokacije: »...da u sadanjih vremenih bez štovanja narodnosti nema puku sreće nit u njemu napretka duševnoga ni tjelesnoga, jer tko u svojoj kući po tuđoj volji radi, više pridjela kao sužanj za tuđu korist negoli za svoju.«¹

Dame i gospodo,

Brzo će osamnaest godina kako živi nezavisna i samostalna Republika Hrvatska; država o kojoj smo sanjali, koju smo imaginirali, za koju smo se borili. Davno je zapisano:

---

¹ Prema: Matko Laginja, *Književna djela i rasprave*, Čakavski sabor (i drugi), Pula–Rijeka, 1983; v. *Istarske priče*, str.110.

Slobode koji nema, taj o slobodi sanja,
Ah, ponajljepši san (...).

Veliki Kranjčević! Onaj, o kojemu je Matoš izrekao slavnu rečenicu: »Od svih nas najviše bolovaše od bolesti koja se zove savremena Hrvatska.«² Za Kranjčevića i Matoša, za naše djedove i očeve ta je nestvarna domovina – zapravo: nestvarna država – trajala tek u srcu hrvatskog naroda, kroz duga stoljeća; živjela u svim njegovim društvenim slojevima – u puku, u plemstvu, u vojničkome staležu, u svećenstvu, u inteligenciji – ne svagdje jednako ustrajno, ni svagda s istim intenzitetom, ni u svakoj prilici i na svakom mjestu jednako bezinteresno: bez kalkulacija i namisli. Našu su svijest, naše spoznaje, naše programe izgrađivali i oblikovali brojni naši odličnici: do trećine 19. stoljeća mahom izdanci hrvatskoga plemstva i ugledni ljudi Crkve (neki su od njih bili nadareni, školovani pučani), a među njima – i prije svih – veliki utemeljitelj Matice, grof Janko Drašković, koji je svojom programatskom *Disertacijom* udario gospodarske i kulturalne temelje modernoj Hrvatskoj. Vjerujem da mi nećete zamjeriti kažem li da je hrvatski domoljubni osjećaj, ideju hrvatske državnosti kroz razdoblja otvorene ili prikrivene okupacije ili (ustavne) majorizacije, u vremenima borbi i trpljenja, na svojim leđima iznio hrvatski pučanin: izrabljiv, obespravljen, marginaliziran, žrtvovan – »kad god je trebalo«.

---

² Citirani su stihovi S. S. Kranjčevića iz pjesme *Moj dom* (1897); Matoševa rečenica izvučena je iz njegova nekrologa Kranjčeviću *U sjeni velikog imena*, »Savremenik«, 12/1908, str. 714.)

Gospoda i pučani

Naša su gospoda (svih boja) učila strane jezike, lov lovila, razumjela se u pravo i zakonodavstvo, skladala i pisala, znala ratovati, ali i pregovarati, tući se, ali i sklapati nagodbe. Zrinski je mogao birati hoće li pisati na hrvatskom ili na mađarskom, Frankopan hoće li verse slagati na hrvatskom, francuskom ili talijanskom, biskup Vrhovac bilježiti svoje planove, izdatke i naume na latinskom, njemačkom ili hrvatskom. Samo seljak i pučanin nije mogao birati; on je bio osuđen na svoj hrvatski jezik (ma kojeg da je dijalekta bio), kao što je bio prikovan za svoju, hrvatsku zemlju. Kojiput s razloga političke pragme, kojiput tražeći prolaz kroz stroge (tuđinske) zakone, gdje kad i stoga da nađe saveznike u beznadnim prilikama, naše je plemstvo mijenjalo i svoja imena i prezimena, prihvaćalo njihovu njemačku, talijansku ili mađarsku grafiju; dio je naše inteligencije kalkulirao čak i s narodnim imenom, prikazujući nas jednom kao prežitak – narodnosno neobličan i kulturalno neodređen – neke slavenske bujice, što je protutnjala pa utihla; drugi put nas predstavljajući kao projektiran, izmišljen narod – što je imalo nekog smisla samo u doba apsolutizma (jer se drukčije nije moglo) – »al' sav je (hrvatski – I. Z.) narod to ime pokopao« – kako reče Tadija Smičiklas, davne 1874.³ Treći su nas put imenovali

---

³ Usp. *Matica hrvatska 1842–1997*. (Programatski govori i članci predsjednika Matice hrvatske), MH, Zagreb 1997. str. 21.

plemenom trojednoga SHS–naroda. Bivali smo tako – i zaslugom nekih naših učenih muževa – Slovinci, Slovjani, Slaveni, Schiavoni, Dalmatinci, Istrijani, Slavonci, turski i mletački podanici i austrijski građani, Ilir(c)i i, najposlije, u dugoj povijesti odnarođivanja, Jugoslaveni. Govorili smo i pisali jezikom hrvatskim – a to bijaše zloglasna *lingua barbarica* – potom jezikom slovinskim, dalmatinskim, bosanskim, ilirskim i jugoslavenskim. (Matko se Laginja još spominjao kako ga je stari Kurelac grdio: *Ja sam Slovinac, a ti samo vatren Hrvat*. Tu je strašnu rečenicu izgovorila jedna od najumnijih glava što smo ih u povijesti naše kulture – napose lingvističke – uopće imali!) Kad se moj naraštaj – mnogi stariji pojedinac i brojniji mlađi – borio za Hrvatsku, borio se uvijek za državu. To jest: za državnu organizaciju nacionalnoga prostora (teritorija) u kojoj će hrvatski narod, ne vrijeđajući i ne ranjavajući druge, ne otimljući nikome ništa, moći opstati na razini svojih oslobođenih mogućnosti i pravâ, koja u svojim državama uživaju i drugi europski narodi: Norvežani i Portugalci, Grci i Austrijanci, Talijani i Nijemci i mnogi drugi. Naše nam je povijesno iskustvo govorilo da se bez svoje države tih pravâ nećemo naužiti. Ovdje ću se, neizravno, osvrnuti na prethodne, uvodne napomene, povezujući ih s tim zaključkom. Je li itko od nas čuo da se naš težak ili ribar izjavio Slovincem ili Ilirom? Ili da je rekao da mu je materinji »zajik« ilirski ili, pak, jugoslavenski? Htjedoh reći da su to, evidentno, intelektualni ili, možda, paraintektualni konstrukti, koji pokazuju tjeskobe, dvojbe, nesigurnosti hrvatskog intelektualca bačena u žrvanj što ga je tvorila – s jedne strane bogata narodna (i jezična!) tradicija, a – s druge – ondašnja upitna svakidaš-

njica. Upravljam, stoga, ove misli k onima koji su, cijelim našim trajanjem bili najpouzdanijom mjerom postojanosti i kojima dugujemo – a to prečesto zaboravljamo – najveći dio naše žudnje za Hrvatskom, za slobodom, za prosperitetom našega prostora, naših ljudi, za blagoslovom naših polja, za srećom naše djece – a to su hrvatski pučani: hrvatska Majka – naša Mater dolorosa – i do nje njezin čovjek: težak, ribar, branitelj zemlje i mora.

Gospode i gospodo zastupnici,

Netko nam je, kroz naraštaje, ucijepio odgojem te domovinske ideale, prenio ih i s genima, usadio ih u nas s narodnom predajom, parabolama, poslovicama i pjesmama, s našim melosom, s našom kulturom, našom vjerom i snagom, koja se skupljala u stoljećima borbi, nedaća, pobjeda i lomova. Ta je snaga izvirala iz teške, ali blagotvorne *prakse otpora*, pretvarajući strašne gubitke u još jaču nadu: ni jedna žrtva za domovinu nije bila uzaludna. Iz svakog se poraza rodio barem jedan novi junak u koga će se ugledati stotine drugih. Smrt je svakoga našeg borca, učitelja i narodnog svećenika, svakoga koji je skrbio za dušu i tijelo Hrvatske, koji nije dao da mu »deté zabi oce naš hrváški«⁴, posvetila i u srcu potomaka sačuvala, a nije ga zaboravila i samo hladnom pločom prekrila. O tome, dakako, nisu odlučivali učeni latinski traktati, nego jednostavna i duboka pučka vjera. Ali taj puk, siromašan i izmučen, nije se sve do sredine 19. stoljeća i do svoje prve školovane djece mo-

---

⁴Matko Laginja, op. cit., str. 134.

gao posvećivati znanosti (osim pod svećeničkom haljom), a još se manje mogao baviti maglom nagodbenjačke kulture uz taktičko izostavljanje narodnog imena, uz zatajivanje podrijetla, uz prešućivanje bića. Naš je pučanin *čovjek zemlje*, a onome, koji nam skrene pozornost na činjenicu da taj i takav čovjek zemlje, u dugom povijesnom razdoblju, nije bio – ni mogao biti – njezinim vlasnikom, da nije bio *Signor possidente*, odgovaramo, da zemlju održava živom i plodnom – i kad joj nije gospodar – onaj, koji je obrađuje; onaj, koji s njom živi, koji od nje uči, koji s njom surađuje, a ne onaj koji je zapisani (ovjereni) vlasnik. Pisao je o Cresu čestiti Laginja:

»Kao po svih manjih mjestih, tako se ni ovdje razni razredi pučanstva ne gledaju lijepo. Osobito *kopači* ne vole svoje *vlastele*. Kako napredak naroda počima uvijek od nižih klasa, tako se i u Istri probuđuju na hrvatstvo najprije *kopači*, jer oni nisu još toliko otuđeni, a opeta trpe mnogo, pak se njih više doimlju ideje da cijeli narod bude nešto bolje negoli jest. Zato protivnici ocrnjuju hrvatske otadžbenike da pripravlaju *društveni prevrat*. No, taj prevrat koga se *vlastela* boje, događa se u više krajeva Istre tiho, bez buke. Seljaci, kako su marljivi i mukotrpnji, dobivaju sve više zemlje u svoju vlast, te mnoga gospoda uistinu su samo gospoda po imenu.«⁵

Kako je vidjeti, Laginja se ne bori ni protiv vlasničkoga prava niti predlaže anarhično rušenje pravnih institucija, ali vidi što i mi: *težak je jedini zakoniti sin zemlje*.

---

⁵ Isto, str. 133.

Ne mijenja se lako; ne zalijeće se i ne zanosi. Zato su ga sve socijalne revolucije, svi boljševičko–komunistički prevratnici smatrali inertnim, nepouzdanim i reakcionarnim. No, prvo što *čovjek zemlje* od zemlje doista nauči jest to da bude strpljiv. Ništa se u zemlju ne posije ranim jutrom, da bi se, s prvim mrakom, već požnjeveno, kući nosilo. Svemu treba vrijeme. Težačka inteligencija nije spekulativna, nego iskustvena. Težak ne govori napamet; on izgovara drevne, škrte rečenice, pa zna i kaže: *Svaka sila za vremena.*

Što radi država?

Pojam *države*, koji smo već uovu improviziranu raspravu, etimološki se izvodi iz glagola držati, kako nam to, u svome *Hrvatskom etimološkom rječniku*⁶, uvjerljivo pokazuje Alemko Gluhak. U našem kontekstu, to bi moglo značiti da su za stvarno držanje/održavanje teritorija, za stvarno posjedovanje produktivnog tla od velikog značenja onaj, koji *o-država zemlju* (da se ne pretvori u divlje, neuljuđeno tlo) i onaj, koji zemlju *de jure* posjeduje: kroz njih se ispunjavaju dvije funkcije države (ne i jedine!): prva govori o (poželjnoj) organizaciji agrikulture kao društovne logistike u miru i u ratu, a druga svjedoči o postojanju pravno–imovinskoga sustava (ne nužno i pravičnoga). Da bi održala teritorij, država ga mora »pokrivati« življem i djelatnošću, a s administrativnom, privrednom, trgovačkom, vojničkom, kulturalnom, odgojno–edukativnom (itd.) organizacijom uspostavlja svoje društovno–političko ustrojstvo. Ni od čega, što je konstitutivni element države, ta država ne smije apstinirati; da bi teritorij »pokrila« življem, ona mora voditi razboritu i propulzivnu demografsku politiku; da bi teritorij premrežila realnim razvojnim projektima, ona mora voditi djelotvornu energetsku, proizvodnu, poreznu, obrazovnu i drugu politiku.

---

⁶ Alemko Gluhak, *Hrvatski etimološki rječnik*, »August Cesarec«, Zagreb, 1993, str. 208.

Zašto o tome govorim? Kao što vam je dobro poznato, naša je država formalno uspostavljena 1991. godine. Uvažavajući sve objektivne teškoće kroz koje je ona prolazila, a nadasve ratnu dramu, koja je malo koga i malo šta u Hrvatskoj poštedjela, mi se sada već moramo upitati kako funkcionira ta država i gdje je naše mjesto u njoj; može li se što učiniti – i možemo li i mi što pridonijeti – da funkcionira bolje? Nije više dostatno biti sretan što hrvatska država postoji. Ona pomalo ulazi u razdoblje svoje punoljetnosti, pa je razumno i opravdano upitati: Što i kako dalje? Nekidan sam, prečitavajući Starčevića, zapeo za ovu rečenicu: »...svaki opstojeći sustav, bio on kakav mu drago i bio gdje god, ja sudim po njegovu plodu, a taj se najjasnije pokazuje u moralu i blagostanju naroda.«⁷ I sad vas pitam: što bi, prema vašem mišljenju, mogao takav Starčević reći, da se, kojim čudom, pojavi u današnjoj Hrvatskoj?

---

⁷ Prema: Tomislav Ladan, *Ante Starčević*, predgovor u knjizi: Ante Starčević, *Politički spisi*, Znanje, Zagreb 1971, str. 21.

Dvostruki moral

Doista, i kad bi nastupio kao neodgovoran optimist, teško da bi mogao reći išta dobro o moralnome stanju nacije, a još bi teže uzmogao pohvaliti njezino blagostanje.

Tko bi u nas, uopće, mogao skrbiti o društvo­nom moralu i moralnome odgoju pučanstva? Postoji Crkva, postoje prosvjetne institucije i prosvjetni radnici – profesori, nastavnici, učitelji, odgojitelji – postoje različita »etička povjerenstva«, postoje vijeća za evidentiranje »sukoba interesa«; postoje ministarstva, uredi, upravni odjeli i udruge koje bi morale djelovati u skladu s određenim moralnim načelima i za njih se javno zalagati; tu su specifična društva poput Matice hrvatske i drugih, koja bi, po nekoj logici, mogla u poslu moralne preobrazbe društva sudjelovati: na različite načine, s različitim kompetencijama, s nejednakim autoritetom i ulogom. Ali... naša je zemlja u tranziciji (pretvorbi): sve se preispituje, ni oko čega nema društvo­noga dogovora. Da biste, u određenom pravcu, mogli kao društvo djelovati, morate imati jasan osnovni plan, zatim suglasnost o cilju i metodama realizacije; naposljetku – nedvosmislene definicije, kvalifikacije i kategorizacije pojmova, predmeta i postupaka u razmatranju. Ako pojmovi kao *odgoj* ili *moral* nama znače jedno, a drugima drugo, onda će izgledi da se dogovorimo o metodologiji moralno-

ga odgoja biti, doista, minimalni. Ako je meni *dobro* ono što je drugome *zlo*, a meni *zlo* što je drugome *dobro*, onda su u pitanju dva morala. Društvo ih, na svjetonazorskoj razini, može tolerirati, ali se u (društvenoj) praksi ne može ozakoniti dvostruki moral. Treba li reći: a ipak se ozakonjuje ravnodušnošću mnogih kojima bi moralno zdravlje naroda moralo biti ozbiljnom brigom; ozakonjuje se i političkim kalkulacijama lokalnih i europskih naših »trgovaca«, dogovornim poticanjem ideološkoga raskola u hrvatskom biću, da bi se onda, na riječima, mogli obračunavati s obama ekstremima, a u praksi – samo s jednim. I to je slika nevjerodostojne hrvatske politike, koja taktikom sitnih kompromisa, malih probitaka i kratkotrajnih uspjeha pokušava nadomjestiti nedostatak *karakterne strategije* koja bi se, s obzirom na hrvatske tradicije, na povijesnu zbilju i cijenu pobjede morala uobličiti kao *kategorički* (moralni) *imperativ* vjerodostojne politike. Nije političko pitanje kad se netko zanima ima li među hrvatskim zastupnicima nominalnih zagovaratelja lijeve i desne opcije, jer ih ima i po cijelome svijetu, u svakom parlamentu ili predstavničkom domu, nego je pravo pitanje ono kojim se pitamo o odnosu tih snaga. U Hrvatskoj ima vjernika i nevjernika, baš kao što jednih i drugih ima svagdje, no političko je pitanje ono statističko: koliko je jednih, a koliko drugih, jer bi o odgovoru na nj morali ovisiti i neki politički potezi. Istina je, da u nas nema političara koji danas ne bi prebrisao nešto što je jučer – negdje – rekao i koji neće sutra požaliti zbog neke riječi koju upravo izgovara. To je samo dokaz da najdublja odgovornost, dosljednost i autentičnost ne prebivaju u sferi politike.

Moguće je, također, zapaziti, prateći medijske kampanje, da se gotovo sustavno – kao da živimo u pedesetim godinama 20. stoljeća – u nas potkopava upravo moralni autoritet i odgojna uloga Crkve, no i drugih moralnih subjekata. Crkva se pribija na stup srama zbog pojedinog svećenika pedofila, zbog nekog – nekome – uskraćena obreda, zbog gramzivosti (kad traži svoje), zbog socijalne neosjetljivosti – kao da nitko ne vidi, da se u tim napadima koristi i velik broj lažnih ili nepotpunih informacija; zatim, kao da se ne razumije, da je dio problema u Crkvi samo refleks stanja u široj društvenoj zajednici i, najposlije kao da je samo po sebi shvatljivo da baš najstroži kritičari Crkve, obično ateisti, traže od svakog njezina pripadnika da ne bude (grješan) čovjek, nego (bezgrješan) Bog. Moguće je, dakako, da iskazana netrpeljivost dijela medija i ne potječe od novinara i novinarki samih, nego od moćnika različitih boja, koji iz sjene upravljaju »javnim mnijenjem«.

Bleiburg i šutnja o Jasenovcu 1945–1947.

Neke je pogodila kardinalova tvrdnja o »gri-jehu struktura«; druge su uznemirila blaj-burška pitanja: »Kako to da šezdesetak godina nakon stravičnoga zločina (...) nitko nije odgovarao? Kako to da su još uvijek nepoznata imena nalagodavaca i izvršitelja tih zlodjela? (...) Mislimo li da je moguće graditi zdravo hrvatsko ili bilo koje društvo sa sviješću koja dopušta da se naraštaji naše djece i mladih do danas hrane neistinama?«⁸ Sijaset je takvih pitanja bez odgovora »državnih institucija«, bez odjeka u srcima krvnika; nitko iz državnoga vrha nikad nije objasnio zašto se komunistički zločini sustavno prikrivaju imenom antifazišma, zašto su usporena ili obustavljena istraživanja partizanskih jama i masovnih zločina počinjenih zadnjih dana II. rata i *nakon* njega; zašto ova država ne pokazuje pravog zanimanja za tisuće svojih umorenih građana u mariborskim rovovima; zašto nisu podignute optužnice protiv niza poznatih ubojica, zapovjednika streljačkih strojeva i njihovih inspiratora i naredbodavaca; zašto, zašto... To su *moralna* pitanja, a naše se državne institucije na njih oglašuju – boje li se da bi objektivna istraživanja i postupci, koji bi, potom, eventualno uslijedili mogli oslabiti ili ugroziti kredibilitet naše

---

⁸ Kardinal Josip Bozanić, *Istina u ljubavi, Bleiburg – Macelj – Svetvinčenat – Vukovar – Zagreb*, Glas koncila – Školska knjiga, Zagreb 2008, str. 26.

»lijeve fronte« (za koju su neki mnogo više zainteresirani nego za istinu)? Ako Hrvatska s dužnim pijetetom, časno i akribično istražuje i komemorira mračnu zbilju Jasenovca 1941–1945, tko će, pitamo se, do kraja istražiti, obznaniti i dolično obilježiti užas Jasenovca 1945–1947? I tako dalje, u nedogled.

Dame i gospodo!

Nije dužnost predsjednika Matice hrvatske da u slobodnoj Hrvatskoj bude odvjetnik Crkve i da se s njom uvijek i u svemu slaže. Crkva će se, u slobodi koju uživamo, braniti uspješnije i djelotvornije nego što bi je itko od nas laika mogao, slabim svojim silama, zaštititi odbijajući od nje neprimjerene medijske nasrtaje. Na njezinoj je strani istina Evandjelja, na njezinoj je strani svijest o jednakosti i jednakoj odgovornosti svih ljudi, svijest o tome da je »zajedništvo moguće živjeti samo na istini«, da je Crkva »sakrament opraštanja i pomirenja«, da »ne postoji trenutak bez Boga«. Ona upozorava: »Treba se čuvati onih koji razaraju dobrotu.«⁹ Očito je, da u našem medijskom okružju ne postoji volja da se stalno, a ne tek prigodice, podupire *dobro*, da *dobro* bude trajno u središtu svih naših misli i projekata. A kad ne postoji volja, onda je očito da ne postoji ni svijest o tome da je *dobro* društvozna potreba; dakako, potreba onoga društva, koje sebi želi osigurati budućnost. Bez dobra – svijet se urušava.

---

⁹ Sve su ove sintagme, definicije i poruke citirane iz govora kardinala Josipa Bozanića, sabranih u knjizi *Istina u ljubavi*, op. cit., passim.

Destrukcija nacionalnoga i razočarani branitelji

Tomu nasuprot, svakodnevno nailazimo na tekstove i emisije više nego upitnih nazora, dvojbena morala, neobazrive, senzacionalističke, bezobzirne ili vulgarne u kojima se zadire u privatnost, u kojima se vrijeđa ili ranjava osobnost djece ili odraslih, kompromitira obitelj, vrijeđaju vjerski ili nacionalni osjećaji građana, u kojima se izruguju, ignoriraju ili relativiziraju do ništavnosti tradicije i vrijednosti ove sredine, njezini ideali i većinske težnje. Za volju čega ili na volju kome? Za volju Profita, koji je, nedvojbeno, postao kumirom medijske oligarhije; za volju globalističkih ciljeva i u korist postmodernoga relativizma, koji se pokazuju osobito štetnima kada su u pitanju (organizacijski) mlade države, još – k tome – u tranzicijskome viru. Informiranje često postaje pseudoinformiranje; globalistički se ciljevi ili interesi, gotovo u načelu, sukobljavaju s nacionalnim interesima, pa se gospodarski pritisci i financijske ucjene (kredit, proizvodnja zaduženosti, stvaranje ovisničkih društava i država uz posljedice kao što je golem dug po glavi rođenih i još nerođenih stanovnika) pretvaraju u strojeve za drobljenje i pouzdanu destrukciju nacionalnog suvereniteta, usput rečeno: netom uspostavljena! U tim će i takvim zbivanjima mnogi stari i tradicionalni neprijatelji Hrvatske naći nove poslodavce. Bolje organizirane, moćnije i – po nas – opasnije. Znakova je rezignacije, pred slapom nedopustivih postupaka i događaja, vidjeti u

svim dijelovima hrvatskog društva. Indikativna je za to stanje sudbina braniteljske populacije iz godina Domovinskog rata; mahom sjajni mladi ljudi, koji su se stavili na raspolaganje domovini, a to 1991. nije bila mitska priča, nego konkretna reakcija na pokušaj zatiranja egzistencije i slobode, na pokušaj gušenja demokratskih prava, uništavanja prošlosti i sadašnjosti, memorije i nade; konkretan odgovor na raketiranje, razbojstva, palež i zločine što su se na Hrvatsku obrušili od Vukovara do Škabrnje i od Konavala i Dubrovnika do Baranje i Slavonije – ti hrabri mladići i djevojke, koji su podnijeli najgore bitke četverogodišnjega rata, platili su golem danak u krvi – u mrtvima i ranjenima – da bi ih u poraću nastavila decimirati nezaposlenost, bijeda braniteljskih obitelji, PTSP, invaliditeti, marginaliziranje, česta nemogućnost nastavka započetih životnih putanja, kontinuirani sukobi s administracijom i vlastima oko braniteljskih prava, mirovinâ, stupnja invalidnosti, kriterija za dobivanje stanova, dionica i koječega drugog pa sve do očajničkih protesta onih koji se – u ovo mirno doba – bave razminiranjem miniranih područja, nastavljajući, iz dana u dan, život u opasnosti od pogibije ili ranjavanja, uz plaću koja neredovito stiže. Zacijelo, za branitelje je nešto i napravljeno, ali, očito, ne i dostatno. Moja je procjena da su egzistencijalni problemi braniteljske populacije na prvom mjestu među njihovim brigama, ali da je, na visokom drugom mjestu, nešto što se rijetko spominje: razočaranje u društvo koje su stvarali; neprepoznavanje, u njemu, ideala za koje su se borili. Posljedice su poznate i govore o dubini njihovih trauma: više od 1800 njih, shrvano životom u slobodi – životom u današnjoj Hrvatskoj! – prekratilo je sebi

muke i počinilo samoubojstva; mnogi su podlegli boleština-
nama koje hrani beznađe; tko zna koliko ih se zavuklo u
oklope od ponosa i zašutjelo? Zar i to ne bijaše bolest, »koja
se zove suvremena Hrvatska«? Malo je njih skrenulo s puta
dobra; alkohol i droga naplaćuju svoj danak, ali najteže nas
se dojmi kada negdašnje hrvatske branitelje zateknemo u
ulogama novih kriminalaca. Ni jedan dio populacije nije
apsolutno pošteđen od grijeha i grješnih postupaka, pa
tako ni onaj braniteljski, ali nam nešto kazuje da za njihove
grijehe i mi kao društvo snosimo svoj dio odgovornosti.
Dok su oni 1995. još čistili svoje oružje, sva su mjesta u
»strukturama vlasti« zaposjeli pozadinci. Dopustivši
da se to dogodi, Hrvatska se ogriješila o načelo *borbom do
slobode* pod kojim je i krenula u svoju bitku za sve ili ništa.
Kad se sloboda osmjehnula – branitelji su postali društvo-
novni marginalci. Trebalo bi ispitati je li igda zabilježen
toliki postotak samoubojstava među ratnim *pobjednicima*;
trebalo bi nekoga upitati tko su i gdje su se zametnuli naši
ratni junaci – civili, muškarci i žene, vojnici i dočasnici?
I oni rijetki dojučerašnji branitelji koji su sišli u kriminal-
no podzemlje na ritualan su način počinili samoubojstvo;
ubili su u sebi branitelje Hrvatske da bi postali njezinim
neprijateljima; protivnicima reda i pravnoga poretka. Kad
je nedavno uhićen hrvatski branitelj, sudionik u velikoj i
drskoj pljački novca, upitan kako je mogao u tome surađi-
vati sa svojim ratnim neprijateljima – beogradskim krimi-
nalcima – jedini je odgovor bio: »Svi krađu, pa možemo i
mi.« Ne pada mi ni na kraj pameti da mu odobravam, ali
je činjenica da bi prvi dio njegove rečenice – *Svi krađu* –
danas potpisao mnogi hrvatski građanin ili građanka; tek

bi oni oprezniji umjesto *Svi kradu* rekli *Premnogi kradu nekažnjeno*. I doista: u nas su se krala poduzeća, odmarališta, građevni tereni, hoteli, tvornice, automobili, novac, vojna oprema i štošta još; krali su profesionalni lupeži, odvjetnici, menadžeri, poduzetnici, bankovni mešetari, miljenici političkih stranaka i mnogi drugi. Na tom se primjeru moglo lijepo vidjeti kako se lako politička pitanja prometnu u gospodarska, a gospodarska u moralna. Ono što se razabire jest to da su pipci mafijaške hobotnice svud oko nas, a da su službe koje bi im se morale suprotstaviti zabrinjavajuće neučinkovite.

Prostačko mito i »profinjena« korupcija

Zločina je, svakim danom, sve više, a silovitost zegzekucija premašuje, načinom i uspješnošću, sve što je u nas dosad viđeno: i svijet kriminala ubrzano se internacionalizira i globalizira. Snajperski hitac i narodnjačka pucnjava, bejzbolska palica i eksplozivne naprave, podmetnuti požari i ucjenjivačka pisma, prostačko mito i »profinjena« korupcija postali su dijelom našega životnoga krajolika; tek što su se razbojstva iz crnih šuma i hajdučkih gudura preselila na školska igrališta, u sudska predvorja, u bolničke hodnike, na ulice i trgove, u gradska zabavišta i kavane: zločin se urbanizira; no periferni se – nerijetko krvavi incidenti – događaju i u prigradskim naseljima i selima – moralna se neosjetljivost i nasilnička bešćutnost raširila po svoj zemlji. Stoga se počinju širiti priče o progonitelju koji štiti bjegunca (s nekim ciljem ili uz neku naknadu); o državi koja, nerijetko, privatizira »opća dobra« prodajući ih slabijem kupcu, ostvarujući zajednici manji prihod od mogućega (a nekomu veću proviziju ili protuuslugu) i tako dalje. S tim je glasinama, kao i sa svim drugima: dok netko nešto ne dokaže – bit će to samo »zli glasi«, crvi sumnje. A onda mi padne pogled na prazne saborske klupe za nekih rasprava, pa se sjetim kako su izostala gospoda predobro plaćena za posao koji (ne) obavljaju i moram pitati: ako u najvišoj državnoj instituciji ima ljudi kojima nije teško, pa se i ne ustežu naplatiti – od rada poreznih obveznika – svoj

nerad i javno demonstriranu svoju neodgovornost – što očekivati od onih koji to vide na svojim TV–ekranima? Neki čine što ne bi smjeli; neki ne čine što bi morali, a kako jednih i drugih ima na svim pozicijama hijerarhijske društvo­vne ljestvice, ne čini se da ćemo uvelike pogriješiti ka­žemo li da je Hrvatska, u ovaj čas, država koju guše izgubljeni moralni kriteriji; ako je nemoral (svake vrste) u osjetnu porastu, bit će i da je moral u neupitnome padu. Stojimo li tako s moralom, dužnost nam je upitati kako je s narodnim blagostanjem, koje Starčević drži najopipljivijim plodom »svakog opstojećeg sustava« i mjerilom njegove uspješnosti? Možemo li, realno, uopće zapodijevati raspravu o blagostanju kad su država i građani prezaduženi, kad zemlju iscrpljuje bijela smrt, kad demografsku krizu prati i kriza obitelji, kad je nezaposlenost velika, kad brojni radnici preživljavaju na »minimalcu«, kad svakodnevno slušamo i gledamo proteste iskorištavanih i uzastopno obmanjivanih tvorničkih radnica, kad pratimo borbu Mungosa za zarađene, ali neisplaćene plaće, dok slušamo izraze nezadovoljstva braniteljskih udruga, brodogradilišnih radnika, azbestara i drugih; dok se bune ribari, morski prijevoznici, a uskoro će i drugi; dok rastu cijene energenata, koje će izazvati lančana poskupljenja niza proizvoda i usluga... Pisao je Starčević: »...napreduje naš narod u siromaštvu, u dugovima, on propada na broju, te biva dan na dan kržljiviji, a množe se zloće i zločini...«¹⁰ Tko bi mogao pomisliti, živjeti u današnjoj Hrvatskoj, da je ta rečenica napisana sedam-

---

¹⁰ Kao bilj. 7, str. 21–22.

desetih godina 19. stoljeća, kad se baš sve što je Starčević u njoj rekao obistinjuje kao naša realnost u prvom desetljeću 21. stoljeća?

Kad god svrnemo pogled na hrvatske prilike i kažemo što smo vidjeli, gotovo da se odmah moramo ispričavati, prisežući da ne nudimo *filozofiju crnila*, da nismo zluradi širitelji beznada, da vjerujemo u svoj narod i kad ne vjerujemo u sve njegove političke predstavnike, stranke, stranačke programe ili institucije. Okanimo se ispričavanja! Nije nužno oko svega ritualizirati. Nešto već mora biti jasno: samo onaj koji propuste vidjeti, razumije i imenuje – onaj je koji ih nastoji otkloniti. Onaj, pak, koji ponore skriva – sutra će nas u njih pokušati gurnuti. Nitko, naravno, ne smije umišljati da je nepogrješiv ili jedini pozvan detektor lošega stanja; samo ujedinjeni, ljudi će dobre volje, velika znanja i s osjećajem za dobrobit domovine i pojedinca lako dopuniti i usavršiti svako kritičko razmatranje o nama danas. Sagledati i identificirati zlo, ono eksplicitno i ono prikriveno, obveza je svih odgovornih ljudi – ma gdje bili i za koga god, u nekoj prilici, glasovali. Ne širimo, dakle, s ovoga mjesta defetizam – kako će nam predbaciti gdje koji etiketar – nego želimo da se kritika stanja shvati kao znak naše zabrinutosti za mnoga ugrožena dobra i vrijednosti i, također, kao znak, da smo ih spremni zastupati i braniti. No, kao i svagda: uz stara dobra, koja želimo sačuvati, nastaju, dame i gospodo, i nove vrijednosti: dobra novoga doba, novih naraštaja, koja proizlaze iz novih spoznaja. Nemojmo ni na njih zaboraviti! Kritički duh ne smije, boreći se za zanemarene vrijednosti, prespavati novo, koje se

neprestance rađa. Ako je jedan dio našega duha posvećen *konzerviranju* i *tradiranju* nekih dobara, drugi dio mora biti posvećen *otkrivanju novih vrijednosti*, tehnikâ i modelâ ponašanja, jer nama nije do pasatizma, nego do skladna razvoja.

Kažemo li, da smo zemlja u dubokoj krizi, duhovnoj i gospodarskoj, organizacijskoj i identitetskoj (itd.) mi ne samo da smijemo, nego i moramo reći tko su – i što su – generatori strepnje. S neovjerenom izlaznicom iz hajdučkoga grotla i *ad hoc* izmišljena Zapadnog Balkana, s neovjerenim ulaznicama za euro-atlantske integracije, mi smo zemlja u čekaonici: s mjestom za stajanje u predvorju NATO-a i u hodnicima EU-a. Shodno tome, mi smo već godinama zemlja odgođena života. U takvoj situaciji *sjetve bez žetve*, politička prepucavanja postaju, posve nerazmjerno njihovu značenju, glavnim našim »proizvodom«. Nameću se, u javnoj komunikaciji, neaktualna i neproduktivna ideološka pitanja i rasprave, tako primitivno elaborirane da čovjek promisli kako je preduvjet za valjanu diskusiju potpuno nepoznavanje logike, povijesti, prava, psihologije, jezika... Svjedoci smo erozije društvoavnoga morala, svjedoci brojnih korupcionaških aferâ, učinkovitosti organiziranoga podzemlja, neproničnosti mnogih privatizacijskih poslova, zamagljivanja načela nužne konkurencije na tržištu; a sve to ukazuje na jačanje – i nelegalnim metodama! – sfere privatnog kapitala, uz naporedno slabljenje financijske moći države i sve upitniju sposobnost jedinica lokalne samouprave da ispune minimum zajedničkih potreba građana (kao što su, primjerice, urbanističko planiranje

i regulacija, kvalitetna voda, elektrifikacija i plinifikacija, uređenje zelenih površina, športskih terena i objekata, javni promet i drugo). Tu su, zatim, veliki problemi školstva i zdravstva, a svemu je prethodila divlja privatizacija i neselektivna rasprodaja banaka, flote, poduzeća, građevinskih terena, turističkih potencijala, prerađivačke industrije i već se danas osjeća kako nam i koliko nedostaju neke pokretačke poluge u razvojnim procesima. Čak ni distribucija palijativnih sredstava, kojima se više stvara privid socijalne države nego što se za nju radi, nije uvjerljiva; pritom se lijepo razabiru stranačke (predizborne) strategije, ali se sustavno ne rješava pitanje najugroženijeg dijela stanovništva. Ono se i ne može riješiti improviziranim »darovima«, nego tek promišljenim ulaganjem, koje će, istodobno, pružati pomoć i poticati inicijativnost pasiviziranoga građanstva. Sažeto: ma koliko da volimo Hrvatsku i ma koliko da ćemo je voljeti, očito je da živimo u državi koju smo, u mnogočemu, drukčije zamišljali. Zašto je (još) nismo realizirali? Jugoslavija, koju smo srušili – jer je to, svojom hrvatožderskom politikom, u dva režima i više desetljeća, jedino i zaslužila – bila je, u nekim segmentima, socijalnija od države, koju smo sami sebi stvorili, a strategija opstanka te Jugoslavije gradila se, dijelom, i na nekom mitskom, rasnom, balkanskom i, najposlije, »srpskom prkosu« i otporu te kultu bogomdane samosvojnosti, a naša se strategija okrenula poslušnosti, kooperativnosti, nezamjeranju ili, kako se to, u žargonu puka, precizno kaže: strategiji »spuštenih gaća«.

Strategija poslušnosti

Zašto? Pa zar Hrvatska nije imala puno više argumenata od Jugoslavije da ističe svoju tradiciju otpora i ponosa i stoljetne borbe za opstanak; od Krbavskoga polja do uskoka, od Kružića do Šubića, od Erdödyja do Jelačića, od Kvaternika do Radića, od Matoša do Kranjčevića, od Lukasa do Cesarca, od Matice hrvatske (1967–1971) do grupe hrvatskih gospodarstvenika (1968–1971), političara i sveučilištaraca (1967, 1971), od prognanika do mučenika kroz cijelu svoju povijest? Gdje se zametnula kohezivna ideja *domovinskog bedema* umjesto raskolničke *ideološke fronte*? Čini se – i to dodatno opterećuje, s pozicije nacionalnih interesa, i ustašku i komunističku vlast – da je dio toga slabljenja pozitivnoga naboja i pražnjenja dugo taložene, komprimirane energije skrivio (nepomirljiv) ideološki prijevor i filozofija mača (*ili – ili*) umjesto da se to punjenje nacionalnih »akumulatora« dogodi sabiranjem pozitivnih poticaja slijeva i zdesna (kao sinergijsko *i + i*). Sukob je kulminirao u tridesetim i četrdesetim godinama 20. stoljeća, a razriješio se – onako kako se razriješio – poslije 8. svibnja 1945. Naravno: tragično. Ali tragično je, moram napomenuti, bilo i uspostavljanje koncentracijskih logora, i pogubljenje Cesarca, Keršovanija, Richtmana i drugih godine 1941. i još mnogošta drugo. Klica raskola živa je i danas. Te pseudointelektualne, militantne opcije (koje drugu stranu ne čuju i ne uvažavaju) otežavaju i danas

moćnost nužne nacionalne sinteze. To je velik, otvoren hrvatski problem; ne samo politički, ne samo kulturalni, nego i obrazovni i odgojni.

Zašto smo, u ovome čvoru, povezali politiku s kulturom, obrazovanjem i odgojem? Zato što je kultura bitno područje autoidentifikacije, mjesto iskušavanja kolektivnog i individualnog Ega; zato što su odgoj i obrazovanje područja transmisije i ucijepljenja te identitetske građe i zato što je kriza naše politike počela s krizom identiteta u politici.

Dame i gospodo,

Mi smo, zacijelo, među zadnjima koji će izgubiti nadu. Ali nada je borba, a ne čekanje. Ona neće nagraditi one koji se nećkaju, predomišljaju, koji oklijevaju, čekaju-ći da drugi obave i ono što je njihova dužnost. Kultura je protjerana s mnogih mjesta na kojima je nekoć prebivala. Nekoć sjajne obrazovne i odgojne emisije nestale su. Sada se ostaci njihovih ostataka mogu naći, na nekom kanalu, u ponoć i poslije; također i na marginama nekih naših novina. Održavaju se, iz tjedna u tjedan, prave hajke na ove ili one osobe iz javnoga života – politike, kulture, znanosti, športa, estrade – raspiruju se sukobi među njima, prenose klevete i uvrede s toliko bolesne ustrajnosti da je i odveć lako prepoznati inspiratore i moderatore tih žalosnih prizora; reklo bi se da nas je neka retrostruja vratila u pedesete ili šezdesete godine »socijalističke prakse«.

Moderna Hrvatska ne smije biti groblje hrvatske samobitnosti

Što učiniti pred tim, ali i drugim obespokojavajućim prizorima našega života u sadašnjosti? Što može učiniti Matica, a da to bude rad za nju i rad za Hrvatsku, onkraj redovite naše djelatnosti u kulturi i za kulturu? Tri su – kako procjenjujemo – bitna čimbenika oko kojih sada treba uložiti dodatan napor, sredstva i vrijeme: prvo je naša mladež. To su djevojke i mladići, kojima – najprije u Matici hrvatskoj – treba omogućiti da što prije razviju svoje sposobnosti i postanu nositelji razvojnih programa. Njihov je naraštaj izložen globalističkom pritisku medija i novih tehnologija, od kojih ništa nije smišljeno ili programirano tako da koristi Hrvatskoj. Oni su, dakle, izloženi velikom pritisku moralnoga relativizma, koji obilježava epohu, zatim pritisku alijenacijskih procesa i, na kraju, pritiscima ili utjecajima politički, gospodarski i informatički moćnijih – utjecajima filozofskim, psihološkim, tehničkim, kulturalnim, obrazovno–odgojnim i, posredno, političkim – koji ih »rastvaraju« i slabe kao dio nacionalnog organizma – nipošto autističkog – s intencijom da ih pretvore u što amorfniju masu, podatnu svakoj ruci ili šapi, koja ih htjedne oblikovati prema svome nahođenju ili potrebi. Čak i kad takva intencija ne postoji, stvari se, logikom tehnoloških kanala, odvijaju u istom pravcu. Toj je

mladosti potreban snažan korektivni impuls; on mora imati nacionalnu boju, ali i sadržavati poučak da *nacionalno* nije u nužnoj opoziciji prema *svjetskome*, nego da je riječ o komplementarnim vrijednostima. Posve sam uvjeren da će tako educirani mladi ljudi – kritički, a tolerantno educirani – biti bolji odgojitelji naraštaja svojih nasljednika, nego što smo mi bili njima. Binom *svijet – dom*, odnosno *širina* naspram *sažetka*, koji se, ni u kojem razmatranju, više neće moći zaobići, bit će im životna stvarnost, a ne tek programatski okvir. Druga je velika tema, u tijesnoj vezi s prvom, *odgoj i naobrazba* mladih. Između ostaloga i stoga što smo sebi odveć dugo dopuštali da kasnimo u pripremi njihove budućnosti ili, možda, trunku preciznije, u njihovoj pripremi za budućnost. Kad kasnimo u radu s mladima, kad kasnimo s njihovom promocijom u zrele i odgovorne ljude – a takva će se promocija dogoditi onda kad im omogućimo da (su)odlučuju, a ne onda dok im udjeljujemo simbolične uloge promatrača u vijećima staraca – počinjamo neoprostiv grijeh i prema domovini: lišavamo je njihove biološke i intelektualne svježine, njihove snage i probojnosti, mladenačke iskrenosti i otvorenosti. Ukratko: Hrvatsku činimo starijom i umornijom, rezigniranijom i sustalijom nego što ona uistinu jest. Gdje mladosti ima, ali stoji u prikrajku – budućnost je nesigurna; gdje mladost izostaje – budućnost je već mrtva. Odgoj, danas, mora biti kompleksan, jer tako traže prilike: bez stručnosti – dapače: bez izvrsnosti u struci – i bez interdisciplinarnе kompetencije naša mladost neće biti konkurentna. Tko htjedne odgojiti mladež privrženu Hrvatskoj morat će je odgajati za *Hrvatsku–u–svijetu*. Tek dajući joj ili omogućujući joj da stekne svjetsko znanje

mi ćemo stvoriti pretpostavke da svijet bude i u Hrvatskoj, a ne samo Hrvatska u njemu. Kad izvrsnošću stvorimo *svijet-u-Hrvatskoj*, stvorit ćemo uvjete u kojima će svjetskost podupirati, a ne poricati hrvatsko domoljublje.

Dame i gospodo,

Svjedoci ste da smo dobar dio naših snaga, u proklome razdoblju, posvećivali širenju i omasovljivanju Matice. To je proces koji traje i od toga ne ćemo odustajati. Svako širenje, međutim, postavlja pred nas i nove zahtjeve: uspostavu interferencijske mreže, učestalije zajedničke akcije (regionalne i nacionalne, gdje i međunarodne ili međudržavne), tješnju suradnju i već sam dospio do treće teme ili zadaće, koja nam predstoji: to je rad na *homogenizaciji* Matice i boljoj koordinaciji naših djelatnosti, projekata i napora. Mi smo *hrvatska* Matica i vjerujem da to i želimo ostati: širenje mreže naših ogranaka ne teži parcijalizaciji Hrvatske, nego uspostavi potpunije organizacijske strukture među onima koji misle da Hrvatska mora opstati; da mora opstati kao pravna, demokratska država, koja razvija svoju privredu, koja djelotvorno promiče znanost, koja se brine o odgoju i naobrazbi svojih građana, koja se brine o svojoj kulturi, koja štiti svoj, hrvatski jezik, koja istražuje pomno, značajki i kompetentno svoju povijest, koja ne dopušta da je za nas pišu i modeliraju drugi; državu, koja živi u svijetu, a ne u ćahuri; državu, koja će svoj položaj izboriti znanjem i ponosom, a neće ga kupovati popuštanjem ili dodvoravanjem, »taktičkim ustupcima« ili trajnim uzmicanjem. Onaj, koji na svaki vanjski pritisak popušta, najposlije će izgubiti kredibilitet na objema stranama: u Hrvatskoj i u svijetu.

Na kraju: *homogenizacije* se Matice ne mora bojati nitko komu je do očuvanja baštinjenih vrijednosti i do prihvaćanja novih; nitko tko razabire da moderna Hrvatska ne mora i neće biti groblje hrvatske samobitnosti.

Zahvaljujem vam na pozornosti i želim vam svako dobro.

